

Vi – det vill säga producenten Charlotta Denward på Filmlance, Kjell Sundstedt som skrivit manus och jag som skulle göra reportage – hämtades på Kallax flygplats utanför Luleå av Anders Landström, producent för den inspelning vi skulle besöka; Elina – som om jag inte fanns. Efter ett par mil i nordvästlig riktning på väg mot skolan i Snosudden där teamet spelade in ett par scener, sa Anders; titta på era mobiler bakom nästa vägkrök. Vips! så var mottagningen kaputt. Vi befann oss alltså långt norrut.

Och luften var hög och klar denna gnistrande septemberdag för drygt ett år sedan och innan vi var framme hade vi sett både renar och orrar.

**På flyget upp** har Kjell Sundstedt berättat om arbetet med Kerstin Johansson i Bac kes bok från 1978, "Som om jag inte fanns" som filmen bygger på.

– Jag skar ner och tog bort och slipade av ända ned till berättelsens grundackord där ett övergivet men modigt barn tvingas hitta sig själ v. Jag gjorde 7-8 genomskrivningar av manuset i nära samarbete med Charlotta Denward, berättar Kjell som liknar arbetet vid att skriva musik; alla enskilda scener måste klinga ut genom hela texten. "Men när vi väl skalat av kunde historien få växa, vilket gick bra just för att grundberättelsen är så stark och några sidohistorier kunde också utvecklas efterhand.", förklarar Kjell Sundstedt som också trycker hårt på hur viktigt det är att vara solidarisk med varje karaktär, det är så lätt att frestas till schablonisering.

– Inte minst gällde det Tora Holm, lärarinnan som Bibi Andersson ger liv åt i filmen. Det måste gå att förstå den barska fröken Holm, det hemska är ju att vuxna sällan är onda – de har ofta en god vilja – men de sitter fast i vanor. Nej, Tora Holm är en komplex figur suckar Kjell och berättar själv om sin uppväxt i arbetarförorten Solberga söder om Stockholm. "Jag hade inte kunnat göra min egen klassresa utan en Tora Holm som puffade igång mig."

– Jag har stärkt vissa figurer på gott och ont, exempelvis den nya läraren i byn, Einar. Det är en figur vi nog alla har några stänk av inom oss. Han vill så väl, men sviker när det gäller. Den största ondskan är ofta passiviteten, tror Kjell och preciserar: de som inte vågar ingripa när de borde. Elinas mamma är också förstärkt, i filmen är det hon som lärt både Elina och pappan att känna den farliga myren, dit Elina går just för att tala med sin döda pappa. Ett sorgearbete som går som en röd tråd genom berättelsen. "Det som berörde mig



"Elina – som om jag inte fanns" spelades in i Norrland

# Solidariteten är viktig

AV ANDREAS HOFFSTEN





Kjell Sundstedt uppe på söders höjder i Stockholm där hans skrivarlya ligger. Foto: Andreas Hoffsten

mest var modet hos en liten flicka som vågar stå emot ett helt system, ett sådant civilkurage är det inte of ta man ser." Annars är barnfilm något som länge skrämde Kjell Sundstedt:

– Gunila Ambjörnson och Suzanne Osten förde in verkligheten i barnteatern vilket var revolutionerande. Något liknande har inte riktigt hänt inom barnfilmen menar Kjell. Framförallt gäller det vuxenporträtten som inte tillåtits bli komplexa. Det är en fryntlighet som kan göra mig galen!, konstaterar Kjell med en bibehållen mild stämma, upprördheten går dock inte att ta miste på. "Se bara på SF: s filmatiseringar, exempelvis den präktiga *Lotta på Bråkmakargatan*. Föräldrarna ser ut som klichéer i en 50-tals reklamfilm för vaxdukar." Nej, det är barnteatern som har gått i bräschen.

– Jag har strävat efter att politisera manuset. Du vet, Gandhivarianten med sittstrejk och matstrejk. Vad som gått förlorat under 90-talet är ju solidariteten. Men solidariteten vill jag ha tillbaka, den finns i filmen, där finns ett starkt uttryck för solidaritet, lika mäktigt och trygg som en norrlandsälv. Här är jag nog lite av en Ibsenfigur, säger Kjell och det märktes att han gillade sin egen liknelse. "Jag gillar när en moralisk frågeställning blir till en politisk frågeställning. Vi är så ovana i Sverige vid att koppla berättelser till politiska sammanhang. Demokrati och solidaritet måste vara ett. Vad ska vi annars med demokrati till, de starka klarar sig alltid".

Som synskadad har Kjell själv fått känna på. Han ser det som en merit. "Jag ser hur nedskärningarna inom vård och omsorg slår. Men solidaritet kanske snart kommer på modet igen?", och Kjell smakar på tanken. Det finns en grundfilosofi hos Kjell som – den känslan infinner sig direkt – gör blicken klar för vad som är väsentligt i tillvaron.

Kjell Sundstedt har skrivit professionellt sedan 1978. Han skrev manus till filmen *Juloratoriet*, samt *Lyckoland* för tv om Ernst Rolf bland mycket annat.

Han har även skrivit en bok om sitt yrke; "Att skriva för film" utgiven på Ordfront.

### Knepiga saker

Vi börjar närma oss inspelningsplatsen i det lilla gudsförgättna samhället Snedudden. Den gamla, numera nedlagda skolan står som en solitär i det magnifika, öppna landskapet. Inga skyddande häckar, inga avgränsningar, allt ligger tillgängligt och det blir liksom tvunget att reflektera kring hur mycket detta är en spegel av ett nordligt stycke Sverige. Mitt på skolans gårdsplan står en pump. Egendomligt nog väl inslagen i skyddande madrasser. Lite senare får jag veta att några ur teamet vid ett par tillfällen backat på. Det här med öppna ytor är uppenbarligen knepiga saker för stockholmarna.

Teamet har lunchrast och sitter i olika grupper i skolans lilla gymnastiksal. På ribbstolar och ställningar hänger kläder och olika inspelningsrekvisita. Vi bjuds på lite spagetti med köttfärsås. Köket med mat och kaffe handhas av ett par damer från orten. Anders Landström berättar att lokalbefolkningen har bakat 1 500 bullar inför inspelningen. Jag tänker att här i älgjärgmarker har man förstås säkert stora frysboxar. Anders berättar även lyriskt om en gammal 85-årig dam från trakten som medverkat som statist i en scen där hon åker hästskjuts. "Jag hoppas filmen får premiär innan jag dör", hade hon sagt. Lokalbefolkningen har välkomnat inspelningen och teamet med stor värme och nyfikenhet.

Teamet är på 25 personer och budgeten ligger på i runda tal 15,5 miljoner. Rätt normala förhållanden för en svensk barnfilm. Alla bor i byn Harads, en halvtimmes bilresa österut (i vars kyrka för övrigt Kjell Sundvall spelade in några scener ur *Jägarna*) och därifrån har man åkt till Kvikkjokk för att filma vissa scener, till Arvidsjaur för andra. Den nedlagda Konsum-butiken på vägen mot Snedudden med tidstypiska ertnitplattor har tillfälligt rustats upp. Budgeten hålls med strama

tyglar, exempelvis togs en kompletterande bild, berättar Anders (som håller i ekonomin), helt enkelt genom ett fönster som en kille stod och höll upp framför kameran, istället för att åka 30 mil ner till Sarvasäive där den ursprungliga scenen togs. "Jag tror inte att någon kommer att märka skillnaden", hoppas Anders Landström med ett litet urskuldande leende. Jag hör vidare ortnamn som Krokstjärn, Nordantill med flera nämns. För en (likt undertecknad) som inte så värst många gånger varit norr om Uppsala gamla högar är det namn med både poesi och klös.

Efter lunch är det dags för "Förlåtelses scenen" där Elina ska be fröken Holm om förlåt för att hon matvägrat. Fröken Holm ber Elinas mamma att gå ut och Elina är ensam med den stränga, oförsonliga fröken på lärarrummet. Det är en tät och laddad scen. Scenen tas med åtta olika inställningar som underlag för klipparbetet senare. Inspelningsledaren Kalle Persson ropar "Kan jag få tystnad!". Disciplinen är imponerande, alla slutar i ett huj med vad de har för handen. "Tagning! Kamera?" "Rullar!" "Börja!".

"Tror du inte att jag efter 32 år vet vad jag håller på med!?", säger så Bibi Andersson i rollen som fröken Holm. I min skalle uppstår en stunds förvirring. Är det en replik? Är det en kommentar till att hon varit med i branschen bra mycket längre än de flesta i rummet – och kom inte här ä... Men nej, det var en replik.

Efter tagningen bryter ett smärre men – tro inte annat – välordnat kaos ut. Alla har sitt att sköta, en hårlock läggs tillräta på Bibis peruk "jag ser ut som en gammal nazistkoryffé" muttrar hon med en blandning av förfäran och förtjusning. En ljudkille gör sin obligatoriska ljudcheck. Fotografen Jarkko T Laine ger några instruktioner på finska med sina elkillar på ljussättningen. Några böcker ställs tillräta i en bokhylla, regissören hinner med ett par korta regianvisningar åt Henrik Rafaelsen som i rollen som Einar skall svika Elina för första gången. Alla har ögon för just sitt ansvarsområde. På så sätt är det mycket professionellt. Snart är det dags för nästa tagning. Inspelningsledaren håller igång cirkusen, ser till att alla är på plats, ropar och härjar. Stämningen är familjär och skämtsam. Men undertoner finns. Det finns osnutna nybörjare och de som är äldre i gamet. Den som klantar sig, typ en icke avstängd mobil som ringer – blir omedelbart skyldig en whisky, en lika gammal som behård regel i branschen.

Vid en monitor ute i korridoren sitter Kjell, Charlotta och jag och nickar och kommenterar det vi får se. Scenen heter 43 B/313 och 314 take 4. Det är fascinerande att se de små men ack så viktiga förskjutningar som sker mellan varje tagning. Det har sagts förut men tål att upprepas; filminspelning är oändlig väntan och lika mycket tålmod. Därför blir de sociala smörjmedlen så viktiga.

"Jag hade idéer om att luras"

Senare under middagen när norrlandsmörkret ramlat över oss, får jag en kort pratstund med regissören Klaus Härö. Klaus berättar med en glimt i ögonvrån om hur han fick boken av sin hustru och tänkte att bok är bok,



film är film – så som man gör som ung lite snobbig filmstudent. Detta är hans långfilmsdebut. I sina tidigare kortfilmer har han visat prov på stor skicklighet i att måla stämningar med kameran och att våga vila i situationer där vi som publik själva kan få fantisera vidare. Och bokens naturmystik har också Klaus uteslutande lagt i filmens bilder över norrländska myrar och hedar.

– Det är också bra vuxenroller i filmen, riktiga karaktärer som utvecklas. Bibbi är jag lugn med. Elina – i rollen Natalie Minnevik och hennes "syster" Irma (Tind Soneby) går förbi med dagens rätt på tallriken. Klaus säger några uppmuntrande ord. Det märks snabbt att de har bra kontakt, att han äger den naturliga begåvningen att kunna ingjuta förtröstan och lekfull trygghet i barnen. Jag frågar hur han tycker det är att regissera barn;

– Innan inspelningen började hade jag idéer om att luras, att manipulera och filma i smyg för att nå dit jag ville. Men det är tankar som kom på skam, det har jag aldrig behövt göra. Ungarna är mycket begåvade och kanske har jag haft tur. (Det kan nämnas att castingansvarige Maggie Widstrand tittade på över 5 000 barn för rollen.) Efter intervjun bär det iväg till ett närliggande hus för att kolla dagstagningar samt ett samtal med en skådis innan förberedelserna för nästa dag måste göras. Det blir ofta långa dagar och sällan i säng före midnatt.

Natten är becks svart när vi tre gäster lufsar hem till vårt hus i skogsbyn. Intrycken är många efter en intensiv dag, så vi enas om att ta en öl och skölja ner med lite eftersnack.

Kerstin Johanssons bok handlar om 30-talet, varför har ni ändrat till 50-tal, undrar jag.

Charlotta Denward och Kjell enas om att i 50-talet finns början av vår moderna tid, det rymmer själva mötet med nya tankar kring självför verkligande, barns rätt och egenvärde och genom att placera handlingen där kan filmen bättre synliggöra konflikter när nya värderingar bryter in. Vi skvallrar lite om folk i branschen innan vi till sist både till mans och kvinnas enas om att vi hoppas den 85-åriga statisten på hästskjutsen ska få uppleva filmens premiär i Norrbotten.

*Förlåtelses scenen, fr v. grafen Jarkko TLaine regissören Klaus Härö Natalie Minnevik som samt hukande Henrik Rafaelsen i rollen som Einar.*

*Foto:Andreas Hoffste*